

НАУКОВІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Шуляр В.І.,

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, директор Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Миколаїв, Україна

Гладишев В.В.,

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Миколаїв, Україна

ДЕЯКІ ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДРАМАТИЗАЦІЇ ЯК МЕТОДУ ВИКЛАДАННЯ

Під драматизацією в освіті розуміють «інсценування, розігрування за ролями змісту навчального матеріалу під час уроків (ролями можуть наділятися не лише живі персонажі, а й будь-які неживі предмети та феномени з будь-якої галузі знань)» [2]. З дидактичної точки зору «драматизація (від грецького Drama – дія) – різновид активного навчання, що полягає в інсценуванні, розігруванні за ролями змісту навчального матеріалу» [3]. Останнім часом драматизація набуває великого значення в сучасній освіті: до неї звертаються вчителі та викладачі ЗВО, таке собі своєрідне повернення до її «Гарвардських витоків», адже вперше драматизацію застосували студенти саме цього університету в межах діяльності «Французького гуртка» з метою підвищення ефективності вивчення іноземної мови.

Про зростання доцільності застосування драматизації у школі, поширення її використання в освітньому процесі свідчить, на нашу думку, те, що навіть наприкінці минулого століття в класичному «Педагогічному словнику» академіка Семена Гончаренка цього поняття не було [1]. Але суттєві зміни в освіті, що передбачають насамперед зміщення акцентів із «засвоєння знань» на компетентнісний підхід, змусили науковців і педагогів-практиків звернути увагу на драматизацію як на «різновид активного навчання».

На сучасному етапі розвитку Нової української школи драматизація широко застосовується у викладанні іноземних мов, що надає можливість наблизити уроки з вивчення іноземних мов до ситуацій активного спілкування її носіїв. За рахунок цього значно підвищуються практично-компетентнісна спрямованість освітнього процесу, його комунікативна складова, якість засвоєння навчального матеріалу.

Варто зауважити, що поширення використання драматизації у процесі вивчення іноземних мов вітчизняною школою потрібно сприймати як своєрідне «повернення до минулого», оскільки сто років тому, на початку минулого століття, а саме «У 20-х рр. метод драматизації частіше за все застосовувався під час вивчення рідної або іноземної мови» [4]. Проте йшлося не лише про один із засобів розвитку мовлення, науковці наполягали на тому, що драматизація є наслідком «психологічного процесу, в якому все побачене, почуте й прочитане знову продумується, переживається та відтворюється за допомогою слова, інтонації, жести, міміки, пози, угруповань» [4]. Можна стверджувати, що мається на увазі комплексний підхід до розвитку особистості, її соціалізації в межах закладу освіти.

Зважаючи на те, що драматизація у викладання має велику історію, пропонуємо придивитися до праці англійської педагогині Х. Фінлей-Джонсон, яка узагальнює свій досвід керівництва провінційальною школою [5]. Цю працю видано у 1917 році, її активно поширювали, на неї спиралися у процесі застосування драматизації у школі, про що свідчить досвід видатного методиста М. О. Рибнікової [4], яка здійснювала «різновікові» вистави з метою активізації діяльності учнів під час вивчення літератури.

Цінність праці англійської педагогині зумовлена, на нашу думку, двома моментами:

- теоретичним осмисленням драматизації як методу викладання;
- багатьма практичними рекомендаціями щодо застосування драматизації в ході вивчення окремих предметів.

Останній був особливо важливим для вчителів-практиків, які спиралися на величезний досвід, накопичений та узагальнений Х. Фінлей-Джонсон.

Звертаємо увагу також на «надмету» застосування драматизації як методу викладання, що визначається англійською педагогинею так: «Мені хочеться вірити, що діти, виховані на засадах, які я намагалася окреслити у моїх нарисах, будуть краще й досконаліше озброєні для життя й праці. У всякому разі повніше й радісніше протікало їхнє дитинство, аніж у їхніх попередників, і, можливо, намагаючись добре грати в школі, вони вступають у життя з вірою в себе, адже «увесь світ – одна велика сцена» [5, с. 43]. Отже, «дитиноцентрична» спрямованість концепції Х. Фінлей-Джонсон не викликає сумнівів, мабуть, на сучасному етапі розвитку педагогіки це можна назвати реалізацією компетентнісного підходу до навчання.

Саме «дитиноцентризм» зумовив пошуки нових підходів до навчання, оскільки педагогиня дійшла висновку, що традиційні методики не спроможні допомогти дитині реалізувати свій особистісний потенціал: «Так мало було в дітях ініціативи й оригінальності, що я вирішила: лише повне знищення старих звичок і створення нових шкільних традицій є відповідним лікуванням» [5, с. 3]. У пошуках нових засад шкільного навчання вона звернулася до природи: «Вивчення природи було покладено в основу кожного уроку» [5, с. 3]. Неважко помітити, що школа видатного українського педагога Василя Сухомлинського також побудована на природничих засадах. Отже, саме цей шлях є найбільш ефективним для формування творчої, розвиненої особистості.

Занурення у світ природи створило умови для використання драматизації як форми підсилення взаємодії дитини та цього світу, що сприяло поширенню у процесі навчання «вільної бесіди», що передбачала 4 етапи:

«1. Я навчала дітей, як спостерігати навколишню природу.

2. Спонукала їх розповідати, що вони бачили.

3. Показувала їм, де шукати їхні перші, недосконалі уявлення й враження як такі, що фіксовані, викристалізовані...

4. Нарешті, я прагнула, щоб діти дошукували причини явищ, обговорюючи їх між собою, та вмiли б уявляти «мерехтіння, світ якого ніхто не бачив, ані на землі, ані в глибинах морських» [5, с. 4].

Такий підхід до дитини забезпечив формування принципово інших, у порівнянні з традиційною школою, стосунків між учнями й учителями, як пише Х. Фінлей-Джонсон: «у моїй школі ми забули про звичайні відносини між тими, хто навчає, і учнями та замінили їх відносинами співробітників, товаришів за іграми, друзів» [5, с. 4]. Маємо «педагогіку співпраці» у чистому вигляді, коли керівна роль учителя в освітньому процесі «розчинена» у людських стосунках, що робить навчання суб'єкт-суб'єктивним і більш ефективним.

На цих засадах драматизація (гра) у навчанні стала найбільш природною та завдяки цьому поширеною формою реалізації творчих можливостей учнів під пильним, але ненав'язливим і тактовним наглядом / керівництвом учителя: «Стало можливим впроваджувати у школі будь-які ігри, не лякаючись сум'яття, небажаного шуму, можна було надавати дітям широку свободу без будь-яких застережень, тому що вчителька – товариш і співробітник – користувалася моральним впливом і мала право голосу не як «абсолютний монарх», але на тій самій підставі, як і кожен з дітей» [5, с. 4]. Підкреслимо, що відносини «товаришів / співробітників» аж ніяк не зменшують керуючої ролі вчителя, проте вона сприймається дітьми як така, що не віддаляє педагога від них, а робить його бажаним учасником цікавого для учнів процесу.

Аналізуючи процес упровадження драматизації в навчання, Х. Фінлей-Джонсон обґрунтовує, чому саме з вивчення історії почалися перші спроби використання цього методу. Водночас – знову ж – вона відштовхується від природи дитини та особливостей дитинства як періоду життя людини: «Діти від природи правдиві, і їм приносить задоволення мати справу з тим, що сталося насправді» [5, с. 4]. Але згодом драматизація стала провідним методом у процесі вивчення інших предметів.

На підтвердження своїх поглядів на природність і результативність застосування драматизації під час вивчення інших, начебто далеких від мистецтва, предметів, вона наводить думку письменника Стівенсона, який проникливо зауважує, що, на відміну від дорослих, діти завжди прагнуть не розповісти, а показати, «розповідь відразу ж виражається у них в тих чи інших діях» [5, с. 5]. Мабуть, полемізуючи зі своїми опонентами, педагогиня переконує: «Натурі дитини більш властиво не сидіти нерухомо, для неї краще не сприймати пасивно, що їй подають, а шукати самій» [5, с. 5]. Тому в книзі маємо аналіз досвіду застосування

драматизації в ході вивчення історії, літератури, географії, арифметики, творів, природознавства, ручної праці.

Цікавим для театрального мистецтва вважаємо розділ книги, що презентує «репертуарну частину» драматизації та роботу над виставами [5, с. 17–26]. Серед п'єс виділено «запозичені», «оригінальні», «шекспірівські» та «п'єса дівчаток». Найважливішим результатом використання цих різноманітних п'єс авторка вважає вплив драматизації на особистість дитини: «Дозволяючи дітям грати, ми начебто звільнили їх від сором'язливості та незручності, які вони мимоволі відчували у розмовах або читанні на уроці, і допомогли їм користуватися словами із розумінням естетичної краси мови» [5, с. 26]. Варто дослухатися до розповіді про те, що школу відвідала відома акторка, яка була вражена виставою, дітьми, їхнім ставленням до виконання ролей і «мимоволі порівнювала їх (дітей – В. Ш., В. Г.) із звичайними акторами, кожен рух яких – плід тренування» [5, с. 26]. У це віриться, оскільки маємо власний досвід роботи з учнями над виставами, який доводить, що «проживання» дитиною ролі може відбуватися на високому емоційному рівні.

Один з авторів також мав можливість бачити вистави «Театру Пурпурової та Білої троянд» у школі № 52 міста Миколаєва під керівництвом Є. В. Подакової та «НСМХАТ» у школі-інтернаті спортивного профілю під керівництвом Л. М. Сорокіної і спостерігати саме таке ставлення учнів до участі в них.

Наостанок – тонке зауваження авторки щодо обов'язковості застосування гумору в стосунках з дітьми взагалі та в навчанні зокрема: «А інколи гумор – чудовий запобіжний клапан. Як часто гумор позбавляє занадто трагічного ставлення до фактів» [5, с. 4]. Проникливе зауваження, що свідчить про глибоке розуміння життя та людини!

Аналіз праці Х. Фінлей-Джонсон, що презентує досвід використання драматизації як методу викладання, надає можливість зробити висновок про безперечну його ефективність на сучасному етапі розвитку української школи, оскільки забезпечується формування вільної, естетично розвиненої особистості, спроможної обстоювати свої думки й погляди. І саме така особистість є запорукою відбудови нашої держави після Перемоги.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 366 с.
2. Драматизація в освіті. Педагогічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу на 02.10.2023 : <https://didacts.ru/termin/dramatizacija-v-obuchenii.html>
3. Драматизація як сценічний метод викладання [Електронний ресурс]. – 02.10.2023:https://mobile.studbooks.net/1990656/pedagogika/dramatizatsiya_stsenicheskiy_metod_prepodavaniya
4. Рибнікова М. О. Нариси з методики літературного читання / М. О. Рибнікова. – М. : Учпедгиз, 1963. – 314 с.
5. Фінлей-Джонсон Х. Драматизація як метод викладання / Х. Фінлей-Джонсон ; переклад з англійської Р. Ландсберг. – М., 1917. – 44 с.